

Universitätsbibliothek Wuppertal

Auli Gellii Noctes Atticae

Gellius, Aulus

Lugd. Batavorum, MDCLXXXVIII

Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1123](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1123)

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejusdem viri patientia.

INTER labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoque accepimus Socratem facere insuevisse. Stare solitus Socrates dicitur, pertinaci statu, perdius atque pernox à summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem in vestigiis, & ore atque oculis eundem in locum directis cogitabundus, tamquam quodam secessu mentis atque animi facto à corpore. Quam rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque differens, attigisset, *πιδάκις*, inquit, *ἐξ ἡλίου εἰς ἡλίον ἐσθίει ἀσπράκις ἐστὶ τὸ πρέμνων*. Temperantia quoque eum fuisse tanta traditum est, ut omnia ferè vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit, in illius etiam pestilentia vastitate, quæ, in belli Peloponnesiaci principiis ipsam Atheniensium civitatem internecino genere morbi depopulata est, is parcendi moderandique rationibus dicitur & à voluptatum labe cavisse, & salubritates corporis retinuisse: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

CAP. II.

Quæ ratio observatioque officiorum esse debeat inter patres filiosque in discumbendo sedendoque, atque in id genus rebus domi forisque, si filii magistratus sunt & patres privati: superque ea re Tauri philosophi dissertatio, & exemplum ex historia Romana petitur.

AD philosophum Taurum Athenas, visendi cognoscendique ejus gratia, venerat V. Cl. præses Cretæ

Cretæ provinciæ: & cum eo simul ejusdem præsidis pater. Taurus, sectatoribus commodum dimissis, sedebat pro cubiculi sui foribus, & cum assistentibus nobis sermocinabatur. Introivit provinciæ præses & cum eo pater. assurrexit placidè Taurus: & post mutuam salutationem resedit. allata mox una sella est, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, apposita est. invitavit Taurus patrem præsidis ut sederet. atque ille ait: Sedeat hic potius, qui populi Romani magistratus est. Absque præjudicio, inquit Taurus, tu interea sede, dum inspicimus quærimusque utrum conveniat, tene potius sedere qui pater es, an filium qui magistratus est. & , quum pater assedisset, appositumque esset aliud filio quoque ejus sedile, verba super ea re Taurus facit cum summa, di boni! honorum atque officiorum perpensatione. Eorum verborum sententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magistratu sunt, potestatibus collata interquiescere paululum & connivere: sed quum extra rempub. in domestica re atque vita sedeat, ambuletur, in convivio quoque familiari discumbatur, tum inter filium magistratum & patrem privatum publicos honores cessare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quod ad me venistis, quod colloquimur nunc, quod de officiis disceptamus, privata actio est. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque vestræ te uti priorem decet. Hæc atque alia in eandem sententiam Taurus graviter simul & comiter disseruit. Quid autem super hujuscemodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re visum est ut adscriberemus. posuimus igitur verba ipsa Quadrigarii ex annali ejus sexto transcripta: Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius ejus, qui priore anno erat consul. ei consuli pater proconsul obriam in equo veheus venit, neque descendere

Descendere voluit, quòd pater erat: &, quòd inter eos sciebant maxima concordia convenire, lictores non ausi sunt descendere jubere. Ubi juxta venit; tum consul ait, Descendere jube. quòd posteaquam lictor ille, qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconsulem descendere jussit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quòd populi esset, retineret.

C A P. III.

Qua ratione verbis quibusdam vocabulisque veteres immiserint, h, littera spiritum.

H Litteram, sive illam spiritum magis quàm litteram dici oportet, inferebant eam veteres nostri plerisque vocibus verborum firmandis roborandisque, ut sonus earum esse viridior vegetiorque; atque id videntur fecisse studio & exemplo linguæ Atticæ. satis enim notum est Atticos *ἰχθυῶν*, *ἰσθῶν*, multa itidem alia, citra morem gentium Græciæ cæterarum, inspirantis primæ litteræ dixisse. sic lachrymas, sic sepulchrum, sic ahenum, sic vehemens, sic inchoare, sic helluari, sic hallucinari, sic honera, sic honustum dixerunt. In his enim verbis omnibus litteræ seu spiritus istius nulla ratio visa est, nisi ut firmitas & vigor vocis, quasi quibusdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *aheni*, quoque exemplo usi sumus, venit nobis in memoriam Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum ostendisse mihi librum Æneidos secundum, mirandæ vetustatis, emptum in Sigillariis x x aureis, quem ipsius Virgilii fuisse credebat: in quo duo isti versus quum ita scripti forent,

Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus

Exsultat telis & luce coruscus aëna,

additam supra vidimus, h, litteram, &, *ahena*, factum;

Etum. Sic in illo quoque Virgilii versu in optimis libris scriptum invenimus :

Aut foliis undam tepidi dispumat abeni.

C A P. IV.

Quam ob causam Gabius Bassus genus quoddam iudicii divinationem appellari scripsit : & quam alii causam esse ejusdem vocabuli dixerint.

QUUM de constituendo accusatore quaeritur, iudiciumque super ea re redditur, cuiam potissimum ex duobus pluribusve accusatio subscriptiove in reum permittatur; ea res atque iudicium cognitio, *divinatio*, appellatur. id vocabulum quam ob causam ita factum sit, quaeri solet. Gabius Bassus in tertio librorum quos de origine vocabulorum composuit, *Divinatio*, inquit, *iudicium* appellatur : quoniam *divinet quodammodo iudex oporteat, quam sententiam sese ferre par sit*. Nimis quidem est in verbis Gabii Bassi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. sed videtur eum significare velle, iccirco dici *divinationem*; quod in aliis quidem causis iudex ea quae didicit, quaeque argumentis vel testibus demonstrata sunt, sequi solet: in hac autem re, quum eligendus accusator est, parva admodum & exilia sunt, quibus moveri iudex possit; & propterea, quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi *divinandum est*. Hoc Bassus. Sed alii quidem *divinationem* esse appellatam putant, quoniam quum accusator & reus duae res quasi cognatae conjunctaeque sint, neque utra sine altera constare possit: in hoc tamen genere causae reus quidem iam est, sed accusator nondum est: & iccirco, quod adhuc usque deest & latet, *divinatione* supplendum est; quisnam sit accusator futurus.

CAP. V.

*Quam lepidè designatèque dixerit Favorinus Philosophus,
quid intersit inter Platonis & Lysia orationem.*

Favorinus de Lysia & Platone solitus est dicere, Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas mutefve, atque id commodissimè facias, de elegantia tantum detraxeris: si ex Lysia, de sententia.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjectè Virgilius usus esse dicatur; & quid iis, qui id improbè dicunt, respondeatur.

Nonnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Annæus, haud fanè indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium composuerunt, reprehendunt quasi incuriosè & abjectè verbum positum in his versibus:

Candida succinctam latrantibus inguina monstris

Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto

Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

vexasse enim putant verbum esse leve, & tenuis ac parvè incommodi, nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repentè à bellua immanissima rapti laniatique sint. Item aliud hujuscemodi reprehendunt,

— *Quis aut Eurysthea durum*

Aut illaudati nescit Busiridis aras?

illaudati parum idoneum esse verbum dicunt: neque id satis esse ad faciendum scelerati hominis detestationem, qui quod hospites omnium gentium immolare solitus fuit, non laude indignus, sed detestatione, execrationeque totius generis humani dignus esset. Item aliud verbum culpaverunt,

Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum.
 tamquam si non convenerit dicere, *auro squalentem*:
 quoniam nitoribus splendoribusque auri squaloris illu-
 vies sit contraria. Sed de verbo, *vexasse*, ita respon-
 deri posse credo. *Vexasse* grave verbum est: factumque
 ab eo videtur, quod est *vehere*, in quo inest jam vis
 quædam alieni arbitrii, non enim sui potens est,
 qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum est,
 vi atque motu proculdubio vastiore est, nam qui fertur
 & raptatur atque huc atque illuc distrahitur, is vexari
 propriè dicitur, sicuti *taxare* pressius crebriusque est,
 quàm *tangere*; unde proculdubio id inclinatum est: &
jactare multo fusius largiusque est quàm *jacere*; unde id
 verbum traductum est: & *quassare*, quam *quaterere* gra-
 vius violentiusque est. Non igitur quia vulgo dici solet
vexatum esse quem fumo aut vento aut pulvere, pro-
 pterea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à
 veteribus, qui propriè aut signate loquuti sunt, ita ut
 decuit, conservata est. M. Catonis verba sunt ex ora-
 tione, quam de Achæis scripsit, *Quumque Hannibal*
terram Italiam laceraret atque vexaret. *Vexatam* Italiam
 dixit Cato ab Hannibale, quando nullum calamitatis
 aut sævitæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod
 in eo tempore Italia non perpeffa sit. M. Tullius IV in
 Verrem: *Quæ ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non*
ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem & consue-
tudinis jura retineret, sed ut à barbaris prædonibus vexata
esse videatur. De illaudato autem duo videntur respon-
 deri posse, unum est ejusmodi: nemo quisquam tam ef-
 flicis est moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam
 aliquid quod laudari queat, unde hic antiquissimus ver-
 sus vicem proverbii celebratus est: Πολλοὶ γὰρ κηρωρὸς
 εὐνῆς μάλα καίερον εἶπεν, sed enim qui omni in re atque
 omni tempore laude omni vacat, is illaudatus est: is-
 que omnium pessimus deterrimusque est, sicuti omnis
 culpæ

culpæ privatio inculpatum facit. inculpatum autem instar est absolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque finis est extremæ malitiæ. Itaque Homerus non virtutibus appellandis, sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet: hoc enim est:

Ἦῦδα μάλιν ἀμύμων.

Τὼ δ' ὄσκι ἀκροντε πετέδιω.

Et item illud:

Ἐνθ' ἐκ αὐ' βέλζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδ' ἐκ αἰαπώσοσσι, οὐδ' ἐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem de- tractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis; ὅρ' τὲ μεγέθεις τῶν ἡδονῶν, ἢ παντὸς τῆ ἀλγύντος ὑπεξείρεσι. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem, nam sicut *illaudatum* & laudis σέρησιν, ita *inamabilem*, & amoris σέρησιν detestatus est. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* significat prisca lingua nominare appellareque: sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari. *illaudatus* enim est quasi *illaudabilis*; qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est. sicuti quondam à communi concilio Asiæ decretum est, uti nomen ejus, qui templum Dianæ Ephesiæ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex iis, quæ reprehensa sunt; quòd *tunicam squallentem auro* dixit; id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. squallere enim dictum est à squamarum crebritate asperitateque; quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonstrat:

Quem pellis, inquit, ahenis

In plumam squamis auro conferta tegebat.

Et alio loco,

Jamque adeò rutilum thoraca indutus ahenis

Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit,

*Ejus serpentis squama squallido auro & purpura
prætexta.*

Quicquid igitur nimis inculcatum oblitumque aliqua re erat, ut incuteret visentibus facie nova horrorem, id *squallere* dicebatur. sic in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium *squallor* appellatur. cuius significationis multo assiduoque usu totum id verbum ita contaminatum est, ut jam *squallor* de re alia nulla, quam de solis inquinamenti dici cœperit.

C A P. VII.

*De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philosophis
libris, in quibus scriptum questumque est, an semper
omnibusque patris iussis obsequendum sit.*

Quæri solitum est in philosophorum disceptationibus, an semper inque omnibus iussis patri parendum sit. Super ea re Græci, nostrique, qui de officiis scripserunt, tres sententias esse, quæ spectandæ considerandæque sint, tradiderunt: easque subtilissimè dijudicaverunt. Earum una est, omnibus quæ pater imperat parendum. altera est, in quibusdam parendum, quibusdam non obsequendum. tertia est, nihil necessum esse patri obsequi & parere. Hæc sententia, quoniam primore adspectu nimis infamis est, super ea prius, quæ dicta sunt, dicemus. Aut rectè, inquit, imperat pater, aut perperam. si rectè imperat; non quia imperat parendum, sed, quoniam id fieri jus est, faciendum est. si perperam; nequaquam scilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam est igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque istam sententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, sicuti mox ostendemus, frivola & inanis est. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri potest.

test; omnia esse, quæ pater iusserit, parendum. quid enim? si prodicionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia. Media igitur sententia optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obsequendum. sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & verecundè ac sine detestatione nimia sineque opprobatione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda esse dicunt, quàm respuenda. conclusio vero illa, qua colligitur, sicuti supradictum est, nihil patri parendum, imperfecta est, refutarique ac dilui sic potest. Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, sicut docti censuerunt, aut honesta sunt aut turpia. quæ sua vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, sive imperet pater, sive non imperet. sed quæ his contraria, quæque turpia & omnino iniqua sunt; ea ne si imperet quidem: quæ verò in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέτρα appellatur, ut in militiam ire, rus colere, honores capeffere, causas defendere, uxorem ducere, uti iustum proficisci, uti accersitum venire; quoniam & hæc & his similia per sese ipsa neque honesta sunt neque turpia, sed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda sunt ac reprehendenda: propterea in eiusmodi omnium rerum generibus patri parendum esse censent; veluti si uxorem ducere imperet aut causas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipso per sese neque honestum neque turpe est; iccirco, si pater jubeat, obsequendum est. quid enim? si imperet uxorem ducere infamem, propudiosam, criminofam; aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio causam dicere. non scilicet parendum; quoniam accedente aliquo turpitudinis numero desinunt esse per sese hæc media atque indifferentia. Non ergo integra est propositio dicenda; aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia: neque ὕμεις νόμιμον

διὰ ζήλου μόνον videri potest. deest enim disjunctioni istæ tertium: aut neque honesta sunt neque turpia, quod si additur, potest ita concludi: nonnunquam est igitur patri parendum.

C A P. VIII.

Quod parum aqua reprehensio Epicuri à Plutarcho peracta sit in syllogismi disciplina.

Plutarchus secundo librorum, quos de Homero composuit, imperfectè atque præposterè atque inscitè syllogismo esse usum Epicurum dicit: verbaque ipsa Epicuri ponit: ὁ θάνατος ἐστὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθηεῖ. τὸ δὲ ἀναισθηεῖν ἐστὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit: ὁ θάνατος ψυχῆς ἢ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipso, quod omiserat, quasi posito concessoque ad confirmandum aliud utitur. progredi autem hic, inquit, syllogismus, nisi illo priùs posito, non potest. Verè hoc quidem Plutarchus de forma & ordine syllogismi scripsit. nam si, ut in disciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis, sic dici oportet. ὁ θάνατος ψυχῆς ἢ σώματος διάλυσις. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθηεῖ. τὸ δὲ ἀναισθηεῖν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus, cuiusmodi homo est, non inscitia videtur partem illam syllogismi prætermisissè. neque id ei negotium fuit syllogismus, tamquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus & cum suis finibus dicere. & profectò, quia separatio animi & corporis in morte evidens est, non est ratus necessariam esse ejus admonitionem, quod omnibus prorsus erat obvium. sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio: nam id quoque non imperitè factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias syllogismos repudiato conuersoque ordine isto, qui in docendo tradi-

tur 2

tur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione
positos esse.

C A P. IX.

*Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro di-
ctum infectatus sit.*

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum
reprehendit, quòd verbo usus sit parum proprio &
alienæ significationis. ita enim scripsit Epicurus: ὁ
τῷ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἢ παντὸς τῷ ἀλγεῖν ὑπεξείρεται.
non, inquit, παντὸς τῷ ἀλγεῖν, sed παντὸς τῷ ἀλγεῖν
dicere oportuit. detractio enim significanda est doloris,
inquit, non dolentis. Nimis minutè ac propè etiam
subfrigidè Plutarchus in Epicuro accusando λέξεις τηρεῖ.
has enim curas vocum verborumque elegantias non mo-
dò non sectatur Epicurus, sed etiam infectatur.

C A P. X.

*Quid sint favissæ Capitolina: & quid super eo verbo M.
Varro Servio Sulpicio quærenti rescripserit.*

Servius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene littera-
tus, scripsit ad M. Varronem; rogavitque, ut rescri-
beret, quid significaret verbum, quod in censoriis libris
scriptum esset. id erat verbum, *favissæ Capitolina*. Var-
ro rescripsit, in memoria sibi esse, quòd Q. Catulus
curator restituendi Capitolii dixisset; Voluisse se aream
Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem
conscenderetur, suggestusque pro fastigii magnitudine
altior fieret; sed facere id non quisse, quoniam favissæ
impedissent. id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in
area sub terra essent; ubi reponi solerent signa vetera,
quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam reli-
giosa è donis consecratis. ac deinde eadem epistola ne-

gat quidem se in litteris invenisse, cur *favissæ* dictæ sint? sed *Q. Valerium Soranum* solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos *flavissas* dixisse: quòd in eos non rude æs argentumque, sed *flata signataque pecunia* conderetur. Conjectare igitur se detractam esse ex eo verbo secundam litteram, & *favissas* esse dictas cellas quasdam & specus, quibus æditui Capitolini uterentur ad custodiendum res veteres religiosas.

C A P. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpejo, A. Haterio consulibus, scriptum est in libris annalibus, plus, quam credi debeat, strenuum bellatorem fuisse, nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque esse Achillem Romanum. Is pugnasse in hostem dicitur centum & xx præliis; cicatricem averfam nullam, adversas quinque & xl tulisse, coronis esse donatus aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus, civicis xiv. torquibus tribus & lxxx. armillis plus centum lx. hastis duodeviginti. phaleris item donatus est quinquies viciesque. Spolia (militaria dona) habuit multijuga: in his provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus suis triumphos novem.

C A P. XII.

Considerata perpensaque lex quadam Solonis speciem habens primorem iniqua injustaque legis, sed ad usum emolumentumque salubritatis penitus reperta.

IN legibus Solonis illis antiquissimis, quæ Athenis tabulis ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo Athenienses, ut sempiternæ manerent, pœnis & religionibus

bus sanxerant , legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam : Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partis fieret , & ob eam causam irritatis animis utrimque arma caperentur , pugnareturque , tum qui , in eo tempore in eoque casu civilis discordiæ , non alterutræ parti sese adjunxerit , sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit , is domo , patria , fortunisque omnibus caret : exsul extorrisque esto. Quum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus ; tenuit nos gravis quædam in principio admiratio , requirentes quam ob causam dignos esse pœna existimaverit , qui se procul à seditione & civili pugna removissent. Tum , qui penitus atque altè usum ac sententiam legis inspexerat , non ad augendam sed ad desinendam seditionem legem hanc esse dicebat , & res prorsum se sic habet : nam si boni omnes , qui in principio coercendæ seditioni impares fuerint , populumque partitum & amentem non deterruerint , ad alterutram partem divisi sese adjunxerint : tum eveniet , ut quum socii partis seorsum utriusque fuerint , eaque partes ab iis , ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint , concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit : dum & suos , apud quos sunt , regunt atque mitificant , & adversarios sanatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idem Favorinus philosophus inter fratres quoque aut amicos dissidentes oportere fieri censebat : ut , qui in medio sunt utriusque partis benevoli , si in concordia annitenda parum auctoritatis quasi ambigui amici habuerint , tum alteri in alteram partem discedant : ac per id meritum viam sibi ad utriusque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque , inquit , pars utriusque amici , quasi probè faciant , duo litigantes destituunt & relinquunt ; deduntque eos advocatis malevolis aut avaris , qui lites animafque eorum inflamment , aut odii studio , aut lucri.

C A P. XIII.

Liberos in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixisse.

ANtiqui oratores, historiæque aut carminum scriptores, etiam unum filium filiamve *liberos* multitudinis numero appellarunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris scriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro Sempronii Afellionis rerum gestarum quinto, ita positum esse offendimus. Is Afellio sub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: resque eas, quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. ejus verba de Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: *Nam Gracchus domo quum profisceretur, nunquam minus terna aut quaterna milia hominum sequebantur.* atque inde infra de eodem Graccho ita scripsit: *Orare cœpit, ut se defenderent liberoque suos: eum quem virilis sexus tum in eo tempore habebat, produci jussit, populoque commendavit propè flens.*

C A P. XIV.

Quod M. Cato in libro, qui inscriptus est, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, stitisses vadimonium, per, i, litteram dicit, non, stetisses: ejusque verbi ratio reddita.

IN libro vetere M. Catonis, qui inscribitur, **CONTRA TIBERIUM EXSULEM**, scriptum quidem sic erat, *Quid si vadimonium capite obvoluto stitisses?* Rectè quidem ille *stitisses* scripsit: sed falsi & audaces emendatores, *e*, scripto per libros *stetisses* fecerunt, tamquam *stitisses* vanum & nihili verbum esset. quin potius ipsi nequàm & nihili sunt, qui ignorant, *stitisses*, di-

Etum

Etum à Catone, quoniam *sisteretur vadimonium*, non *staretur*.

C A P. XV.

Quòd antiquitus ætati senectæ potissimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres iidem isti honores delati sint: atque ibi quædam de capite legis Juliae septimo.

A Pud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur, ad deum propè & parentum vicem. atque in omni loco, inque omni specie honoris, priores potioresque habiti. à convivio quoque, ut scriptum est in antiquitatibus, seniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepisse Romanos à Lacedæmoniis traditum est: apud quos, Lycurgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed postquam suboles civitati necessaria visa est: & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis usus fuit: tum antelati quibusdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, senioribus neque liberos neque uxores habentibus. sic capite septimo legis Juliae priori ex consulibus fasces sumendi potestas fit, non qui pluris annos natus est, sed qui pluris liberos quàm collega aut in sua potestate habet, aut bello amisit. sed si par utrique numerus liberorum est, maritus, aut qui in numero maritorum est, præfertur. si verò ambo & mariti & patres totidem liberorum sunt, tum ille pristinus honos instauratur: & qui major natu est, prior fasces sumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt & liberos non habent, nihil scriptum in lege de ætate est. solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi men-

sis collegis concedere aut longè ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

C A P. XVI.

Quod Cællius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Virgiliani enarratione.

Virgilii versus sunt è libro sexto :

*Ille, vides, pura juvenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commistus sanguine surget
Silvius Albanum nomen, tua postuma proles;
Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educat silvis regem regumque parentem.
Unde genus longa nostrum dominabitur Alba.*

Videbantur hæc nequaquam convenire,

Tua postuma proles,

&.

*Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educat silvis regem.*

nam si hic Silvius, ita ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamque causam prænomen ei Postumo fuit, qua ratione subjectum est?

*Quem tibi longævo serum Lavinia conjunx
Educat silvis.*

Hæc enim verba significare videri possunt, Ænea vivo ac jam sene, natum ei Silvium & educatum. Itaque hanc sententiam esse verborum istorum Cællius opinatus in commentario lectionum antiquarum, Postuma, inquit, proles non eum significat, qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est. sicuti Silvius; qui Ænea jam sene, tardo seroque partu est editus. Sed hujus historiæ auctorem nullum idoneum nominat. Silvium autem post Æneæ mortem, sicuti diximus, natum multi tradiderunt.

idcirco

idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, in quibus Cæfellium reprehendit, hoc quoque ejus quasi erratum animadvertit: errorisque istius hanc esse causam dixit, quod scriptum ita sit: *Quem tibi longævo. longævo*, inquit, non *seni* (significatio enim esset contra historiae fidem) sed in longum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto. Anchises enim, qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, quum hominum vita discessisset, immortalē atque indigetem futurum, & longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc sanè Apollinaris arguè. sed aliud tamen est longum ævum, aliud perpetuum. neque dii longævi appellantur, sed immortales.

C A P. XVII.

Cujusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animadvertit: disceptatumque ibi super eo ipso, quod Cicero observaverat.

Observatè curioseque animadvertit M. Tullius in & con præpositiones verbis aut vocabulis præpositas tunc produci atque protendi, quum litteræ sequerentur, quæ primæ sunt in *sapiente* atque *felice*: in aliis autem omnibus correptè pronounciari. Verba Ciceronis hæc sunt; *Quid verò hoc elegantius, quod non sit natura, sed quodam instituto? indoctus dicimus brevi prima littera, insanus producta: inhumans brevi, infelix longa. Et, ne multis, quibus in verbis ea prima littera sunt, quæ in sapiente atque felice, productè dicuntur: in cæteris vero omnibus breviter. itemque composuit, concrepuit, confecit: consule veritatem: reprehendet. refer ad auris: probabunt. quære cur ita? se dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifesta quidem ratio suavitatis est in his vocibus, de quibus Cicero loquutus est. sed quid dicemus de præpositione, *pro?* quæ, quum produci & corripri soleat, observationem hanc ta-

men

men M. Tullii aspernata est, non enim semper produ-
citur quum sequitur ea littera, quæ prima est in verbo
felix: quam Cicero hanc habere vim significat, ut pro-
pter eam rem, *in* & *con* præpositiones producantur. nam
proficisci & *profundere* & *profugere* & *profanum* &
profectum correptè dicimus; *proferre* autem & *profliga-
re* & *proficere* productè. Cur igitur ea littera, quam
Cicero productionis causam facere observavit, non in
omnibus consimilibus eandem vim aut rationis aut suavi-
tatis tenet; sed aliam vocem produci facit, aliam cor-
rumpit? neque verò, *con*, particula tum solum produci-
tur, quum ea littera, de qua Cicero dicit, insequitur,
nam & Cato & Sallustius, *fanoribus*, inquit, *coo-
pertus est*. Præterea *coligatus* & *conexus* productè di-
cuntur, sed tamen videri potest in iis, quæ posui, ob
eam causam particula hæc produci, quoniam eliditur ex
eâ *n* littera. nam detrimentum litteræ productione
syllabæ compensatur. quod quidem etiam in eo serva-
tur quod est, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, cor-
reptè dicimus; non enim salva *συναπτόσθ* dicitur à ver-
bo, quod est, *cogo*.

C A P. XVIII.

*Quodd Phædon Socraticus servus fuit, quodque item alii
complusculi servitutum servierunt.*

PHædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit: So-
cratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini
Plato illum librum divinum de immortalitate animæ de-
dit. Is Phædon servus fuit forma atque ingenio liberali,
&, ut quidam scripserunt, à lenone domino puer ad
merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante
Socrate emisit dicitur, habuisseque in philosophiæ disci-
plinis. atque is postea philosophus illustris fuit; sermo-
nesque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur.
Alii

Alii quoque non pauci servi fuerunt qui post philosophi clari extiterunt. ex quibus ille Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satiris æmulatus est, quas alii cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed & Theophrasti Peripatetici servus Pompylus, & Zenonis Stoici servus, qui Perseus vocatus est, & Epicuri, cui nomen Mys fuit, philosophi non incelebres vixerunt. Diogenes etiam Cynicus servitutum servivit: sed is ex libertate in servitutum venum ierat; quem quum emere vellet Xenias Corinthius, & quid is artificii novisset percunctatus; Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis impetare. tum Xenias responsum ejus demiratus emit & manumisit; filiosque suos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quod is quoque servus fuit, recentior est memoria, quam ut scribi quasi obliteratum debuerit. Ejus Epicteti etiam de se scripti duo versus feruntur: ex quibus latenter intelligas non omnes omnimodis diis exofos esse, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit pervenire curiositas.

Δὲλ. Ἐπίκτητος γενόμενος, καὶ σώματι πικρὸς,
καὶ πενίῳ ἴσθι, καὶ φιλῶ ἀθανάτοις.

CAP. XIX.

Rescire verbum quid sit, & quam habeat veram atque propriam significationem.

Verbum *rescire*, observavimus vim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum verborum, quibus eadem præpositio, *re*, imponitur, neque ut, *rescribere*, *relegere*, *resituere*, dicimus; itidem, *rescire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumque cognoscit, is dicitur proprie *rescire*. cur autem in hoc uo verbo, *re*, particula hujus senten-

tia vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum esse, *rescivi*, aut *rescire*, apud eos, qui diligenter loquuti sunt, nondum invenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemve usu venerint. Quamquam ipsum *scire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adverbis vel prosperis vel expectatis. Nævius in Triphallo ita scripsit:

Si unquam quicquam filium rescivero

Argentum amoris causa sumpse mutuum:

Extemplo illo te ducam, ubi non despuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi resciverunt, sibi per fallacias verba data esse. idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi & inopinata verbo isto ita utitur: Id ubi resciverunt propinqui obsidum, quos Pontio traditos supra demonstravimus, eorum parentes cum propinquis capillo passo in viam provolarunt. M. Cato in quarto Originum: Deinde Dictator jubet postridie magistrum equitum arcesse. Mittam te, si vis, cum equitibus. Serò est, inquit magister equitum: jam rescivere.*

C A P. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria, id vocabulum veteres non dixisse: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid postea M. Varro in libris de re rustica dixerit usurpatum.

Vivaria, quæ nunc dicuntur sæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ pascuntur, M. Varro in libro de re rustica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba Varronis subjeci: *Villatica pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria, piscina. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villa solent pasci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi nostri dicebant, ubi soli lepores sunt: sed omnia sæpta afficta ædificia villa quæ sunt,*

&

& habent inclusa animalia quæ pascuntur. is item infrà
 in eodem libro ita scribit: *Quum emisisti fundum Tuscu-*
lanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Vi-
varia quæ nunc vulgus dicit, sunt quos παροδείους
 Græci appellant: quæ autem leporaria Varro dicit,
 haud usquam memini apud vetustiores scriptum: sed
 quòd apud Scipionem omnium ætatis suæ purissimè lo-
 quutum legimus *roboraria*; aliquot Romæ doctos viros
 dicere audivi id significare, quod nos *vivaria* dicimus:
 appellataque esse à tabulis roboreis, quibus sæpta essent:
 quod genus sæptorum vidimus in Italia locis plerisque.
 Verba ex oratione ejus contra Claudium Afellum quin-
 ta hæc sunt: *Ubi agros optimè cultos & villas expolitissimas*
vidisset, in his regionibus excelsissimo locorum murum sta-
tuere ajebat: inde corrigere viam, aliis per vineas medias,
aliis per roborarium atque piscinam, aliis per villam. La-
 cus verò & stagna, quæ piscibus vivis coërentur clausa,
 suo atque proprio nomine *piscinas* nominaverunt. *Api-*
ria quoque vulgus dicit loca, in quibus siti sint alvei
 apum: sed neminem eorum fermè, qui incorruptè lo-
 quuti sunt, aut scripsisse memini aut dixisse. Marcus au-
 tem Varro de re rustica tertio, *μελισσῶνας*, inquit, *ita*
facere oportet, quæ quidam mellaria appellant. sed hoc
 verbum, quo Varro usus est, Græcum est: nam *με-*
λισσῶνες ita dicuntur, ut *ἀμπελῶνες* & *δαφνῶνες*.

C A P. XXI.

Super eo sidere, quod Græci ἀμαξαν, nos septemtriones
vocamus: ac de utriusque vocabuli ratione & origine.

AB Ægina in Piræum complusculi earundem disci-
 plinarum sectatores Græci Romanique homines
 eadem in navi tramittebamus. nox fuit, & clemens ma-
 re, & anni æstas, cælumque liquidè serenum. sedeba-
 mus ergo in puppi simul universi, & lucentia sidera con-
 sideraba-

siderabamus. tum quispiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἀραξαι esset, quid ἀραξαι, quid βοῶντες, & quamnam maior ἀραξαι, & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis spatium moverentur, & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant; scitè ista omnia ac peritè differebat. Hic ego ad nostros juvenes convertor, & Quid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod ἀραξαι Græci vocant, nos septemtriones vocamus? non enim satis est, quod septem stellas videmus; sed quid hoc totum, quod septemtriones dicimus, significet; scire, inquam, id prolixius volo. Tum quispiam ex iis, qui se ad litteras memoriaeque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum septemtriones à solo numero stellarum dictum putat. triones enim per sese nihil significare ajunt, sed vocabuli esse supplementum: sicut in eo quod quinquatrus dicimus, quod quinque ab idibus dierum numerus sit; atrus nihil significet: sed ego quidem cum L. Ælio & M. Varro sentio, qui triones rustico certo vocabulo boves appellatæ scribunt, quasi quosdam terriones, hoc est, arandæ colendæque terræ idoneos: itaque hoc sidus, quod à figura posituraque ipsa, quia simile plaustrum videtur, antiqui Græcorum ἀραξαι dixerunt, nostri quoque veteres à bobus junctis septemtriones appellarunt, id est, à septem stellis, ex quibus quasi juncti triones figurantur. præter hanc, inquit, opinionem id quoque Varro addit, dubitare sese, an propterea magis hæc septem stellæ triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæque inter sese faciant trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegantiusque visum est. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma esse triquetra videretur.

CAP. XXII.

De vento *Fapyge*, deque aliorum ventorum vocabulis regionibusque, accepta è Favorini sermonibus.

A Pud mensam Favorini in convivio familiari legi solitum erat aut vetus carmen melici poëtæ, aut historia partim Græcæ linguæ, aliàs Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino *Fapyx* ventus. quaesitum est, quis hic ventus, & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis vocabuli ratio esset: atque etiam petebamus, ut super cæterorum nominibus regionibusque ipse nos docere vellet, quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites regionesque esse cœli quatuor, *exortum, occasum, meridiem, septentrionem*. *exortus* & *occasus* mobilia & varia sunt: *meridies septentrionesque* statu perpetuo stant & manent. oritur enim sol non indidem semper; sed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur ἰσωνύκλιος, aut ἰσημερινός; aut *solstitialis*, aut *brumalis*, quæ sunt θερινὰ τροπὰ καὶ χειμερινὰ. item cadit sol non in eundem semper locum. fit enim similiter *occasus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *solstitialis*, aut *brumalis*. qui ventus igitur ab oriente verno, id est, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut isti ἐπιμολογοῦσι ajunt ἄπὸ τῆς ἑωρέων. is alio quoque a Græcis nomine ἀπιδιώτης, à Romanis nauticis *Subsolanus* cognominatur. sed qui ab æstiva & solstitiali orientis meta venit, Latinè *Aquilo*, *Boreas* Græcè dicitur: eumque propterea quidam dicunt ab Homero αἰθηρηγένετον appellatum. *Boream* autem putant dictum ἄπὸ τῆς βοῆς; quoniam fit violenti flatus & sonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno spirat, *Vulturnum* Romani vocant. eum

E

plerique

plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* sit, *ἄρπυγίων* appellant. Hi sunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, *Vulturnus*, *Eurus*, quorum medius *Eurus* est. his oppositi & contrarii sunt alii tres occidui; *Caurus*, quem solent Græci *ἀργέσις* vocare; is adversus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græcè vocatur *ζέφυρος*; is adversus *Eurum* flat: tertius *Africus*, qui Græcè vocatur *λίψ*; is adversus *Vulturnum* flat, eæ duæ regiones cæli orientis occidentisque inter sese adversæ sex habere ventos videntur. meridies autem, quoniam certo atque fixo limite est, unum meridiale ventum habet: is Latinè *Auster*, Græcè *νότος* nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus: *νότις* enim Græcè *humor* nominatur. *Septemtriones* autem habent ob eandem causam unum. is objectus directusque in Austrum, Latinè *Septemtrionarius*, Græcè *ἀπρυγίας* appellatus. ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere se dicunt Homero auctore qui solos quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Austrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, versus Homeri sunt:

Σὺ δ' εὐρύτ' ἔπεισε, ζέφυρός τε, νότις τε δυσηΐς,

καὶ βορέης αἰθήρη γένετ' ἄνετος μέγα κύμα κυλίνδων.

à quatuor cæli partibus, quas quasi primas nominavimus, oriente scilicet atque occidente latioribus atque simplicibus, non tripertitis. Partim autem sunt, qui pro octo duodecim faciunt: inter hos quatuor, in media loca inferentes, cum meridie septemtriones: eadem ratione, qua secundi quatuor interfiti sunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porro alia quædam nomina quasi peculiarium ventorum, quæ incolæ in suis quisque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat. nostri namque Galli ventum ex sua terra flantem, quem sævissimum patiuntur, *Circium* appellant, à turbine, opinor, ejus ac
vertigi-

vertigine. Japygiæ ipsius ore proficiscentem quasi finibus Apuli eodem, quo ipsi sunt, nomine Japygem dicunt. eum esse propemodum *Caurum* existimo: nam est occidentalis, & videtur aduersus *Eurum* flare. itaque Virgilius Cleopatram è nauali prælio in Ægyptum fugientem vento Japyge ferri ait. Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Japygem* appellavit. est etiam ventus nomine *Cacias*, quem Aristoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, sed ut ad sese vocet, ex quo versum istum proverbialem factum ait:

κακός

ἐφ' ἑαυτὸν ἔλκων ὡς ὁ Κακίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, sunt alii plurifariam venti commentitii suæ quisque regionis indigenæ; ut est Horatianus quoque ille *Atabulus*, quos ipse quoque exsequuturus fui; addidissimque eos, qui *Etesia* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant; rationesque omnium vocabulorum, quia plus paulò adhibi, effudissim, nisi multa jam profus omnibus vobis reticentibus verba fecissem, quasi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. in convivio autem frequenti loqui solum unum neque honestum est, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore aptid mensam suam summa cum elegantia verborum, totiusque sermonis comitate atque gratia denarravit. Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari; M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Circium*. nam quum de Hispanis scriberet, qui citra Hiberum colunt, verba hæc posuit: *Sunt in his regionibus ferraria, argenti-fodina pulcherrima, mons ex sale mero magnus: quantum demas, tantum adcrescit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plaustrum oneratum percellit.* Quod suprâ autem

dixi, etefias ex alia atque alia cœli parte flare, haud scio an sequutus opinionem multorum temerè dixerim. P. Nigidii in secundo librorum, quos de vento composuit, verba hæc sunt: *Etesia & Austri anniversarii secundo Sole flant*, considerandum igitur est quid sit *secundo Sole*.

C A P. XXIII.

Consultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcili, que Plocium inscripta est.

COMœdias lectitamus nostrorum poëtarum sumtas ac versas de Græcis, Menandro ac Posidio aut Apollodoro aut Alexide & quibusdam item aliis comicis, atqui quum legimus eas, nihil sanè displicent, quin lepidè quoque & venustè scriptæ videantur, prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. at enim si conferas & componas Græca ipsa, unde illa venerunt, ac singula consideratè atque aptè junctis & alternis lectionibus committas, oppidò quàm jacere atque sordere incipiunt, quæ Latina sunt; ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facietis atque luminibus obsolescunt. Nuper adeo usus hujus rei nobis venit. Cæcili Plocium legebamus: haudquaquam mihi & qui aderant displicebat. Libitum est Menandri quoque Plocium legere, à quo istam comœdiam verterat. sed enim postquam in manus Menander venit, à principio statim, di boni! quantum stupere atque frigere, quantumque mutare à Menandro Cæcilius visus est? Diomedis hercle arma & Glauci non dispari magis pretio existimata sunt. accesserat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus senex super uxore divite atque deformi querebatur, quod ancillam suam, non inscito puellam ministerio, & facie non inliberali, coactus erat venundare suspectam uxori quasi pellicem: nihil dicam ego quantum differat versus utriusque eximius;

mius : fit satis aliis ad iudicium faciendum exponi. Menander sic :

Ἐπ' ἀμφοτέρων ἢ ὀπίκληρον ἢ μέλιον καθενδύσῃ
 Κατεργάσασαι μέγα καὶ φειδότητον ἔργον
 Ἐκ τ' αἰκίας ἐξέβαλε τ' λυτῶσαι, λὺ βέλετο.
 Ἴν' ὀπιλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλλης πρῶσωπον,
 Ἡ γ' ὀβριότητος εἶχέ με γυνὴ δέσποισα,
 Καὶ τ' ὄψιν ὧν ἐκτίσασθ' ὄνθ' ἐν πηθήκοις
 Τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ δὴ τῆτο σιωπῶν βέλομαι.
 Τὴν νύκτα τ' πολλῶν κακῶν δόρυχρον.
 Οἶμοι Κρεωβύλλην λαβεῖν ἐμέ, καὶ δέκα τάλαντα;
 Γυῖαιον ἔσσι πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρέναγμα
 Εἶπὼς ἀνυπόσειλον. Δία τ' ὀλύμπιον,
 Καὶ Ἀθηναῖον, εἰδαμῶς παιδοποιέμενον, θεροπυλίκον ἢ
 Λόγος τείχρον. ἀπεγέειθω δέ τις ἢ ἀπ' ἀντιπαραστάται.

Cæcilius autem sic :

SEN. Is demum miser est, qui arumnam suam nequit
 Occultare. MA. Ferè ita me uxor forma & factis facit.
 Si taceam; tamen indicium est. quæ, nisi dotem, omnia
 Quæ nolis, habet; qui sapit, de me discet. qui, quasi
 Ad hostes captus, liberè servio, salva urbe atque arce.
 Quæ mihi quidquid placet : eo privati' vin' me servatum est
 Dum ejus mortem inbio, egomet vivo mortuus
 Inter vivos. ea me, clam se, cum mea ancilla ait
 Consuetum. id me arguit. ita plorando, orando,
 Instando atque objurgando me obtudit, uti eam
 Venumdarem. nunc credo inter suas equalis
 Et cognatas sermonem ferit : Quæ vestrum fuit
 Integra et atula, quæ hoc itidem a viro
 Impetravit suo, quod ego anus modo
 Effeci, pellice ut meum privarem virum?
 Hæc erunt concilia hodie. differor sermone miser.

Præter venustatem autem rerum atque verborum in
 duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem soleo
 animum attendere; quòd quæ Menander præclare &

appositè & faceret scripsit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus est, enarrare; sed quasi minime probanda prætermisit; & alia nescio quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media sumtum simplex & verum & delectabile, nescio quo pacto, omisit. idem enim ille maritus senex cum altero sene vicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecans, hæc ait:

Ἐχω δὲ θηκλήρον, ἀρμία σὸκ εἰρηκά σοι.
 Τὲτ' ἐχὲ κυρίαν τ' οἰκίαν καὶ τ' ἀργῶν,
 Καὶ πάντων ἀντ' ἐμείνης ἐχομένη ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
 Χαλεπώτερον. ἀπασὶ δὲ δόξαλια ἐστὶν σὸκ ἰμοὶ μόνω,
 Τίω, πολὺ μᾶλλον θυγατρὶ, πᾶν γὰρ ἀμαχὸν λέγεις,
 Ἐὐοῖδα.

Cæcilius verò hoc in loco ridiculus magis quam personæ isti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit, sic enim hæc corruptit:

S E. *Sed tua morosane uxor quæso est?* M A. *Quam?*
rogas?

S E. *Quæ tandem?* M A. *Tædet mentionis, quæ mihi,
 Ubi domum adveni ac sedi, extemplo savium
 Dat jejuna anima.* S E. *Nihil peccat de savio.
 Ut devomas volt quod foris potaveris.*

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia posito existimari debeat manifestum est. cujus loci hæc fermè sententia: Filia hominis pauperis in pervigilio vitiatâ est. ea res clam patre fuit: & habebatur pro virgine. ex eo vitio gravida mensibus exactis parturit. servus bonæ frugi, quum pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filia, atque omnino vitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, misereatur, dolet. hi omnes motus ejus, affectionesque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter acres & illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate

gnitate atque gratia vacua sunt. Post, ubi idem fervus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit:

ὦ τίς καθάμιων ὅσις ἂν πένης γαμῆς,
 καὶ παιδοποιεῖ, ὡς ἀλόγητος ἐς ἀνῆρ,
 ὅς μήτε φυλακίῳ τ' ἀναγκαίῳ ἔχῃ,
 εἰ μήτε ἀνατρίχῃ εἰς τὰ κριὰ ἔβριε,
 Ἐπιμφίδος δὴ δῶα τῶν χρημάτων,
 Ἄλλ' ἐν ἀνακακύνῳ ἔταλαιπώρω βίῳ
 Χίμαζόμηνον, ζήτων μὲν, ἀνιάρην δ' ἔχων τὸ μέγῃ
 Ἀπάντων ἀγαθῶν ἔδωκάμηνον.
 Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλεγῶν, ἅπαντες νεθετῶ.

Ad horum autem linceritatem veritatemque verborum an adspiraverit Cæcilius consideremus, versus sunt hi Cæciliii trunca quædam ex Menandro dicentis, & confarcinantis verba tragici tumoris:

— Is demum infortunatus est homo

Pauper, qui educit in egestate liberos:

Fortuna & res est ut continuo pareat.

Nam opulento famam facile occultat factio.

Itaque, ut supra dixi, quum hæc Cæciliii verba seorsum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque: quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæciliium sequi debuisse quod assequi nequiret.

C A P. XXIV.

De veteri parsimonia, deque antiquis legibus sumptuariis.

PARSIMONIA apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domestica solum observatione ac disciplina, sed publica quoque animadversione, legumque complurium sanctionibus, custodita est. Legi adeò nuper in Capitonis Atei conjectaneis senatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Messala Coss. factum; in quo jubentur principes civitatis, qui ludis

Megalensibus antiquo ritu mutarent, id est, mutua inter sese dominia agitent, jurare apud Consules verbis conceptis, non amplius in singulas cœnas sumtus esse facturos, quàm centenos vicenosque æris, præter olus & far & vinum; neque vino alienigena, sed patrio, usuros; neque argenti in convivio plus pondo, quàm libras centum illaturos. Sed post id senatusconsultum lex Fannia lata est, quæ ludis Romanis, item ludis plebejis & Saturnalibus, & aliis quibusdam diebus, in singulos dies centenos æris infumi concessit, decemque aliis diebus in singulis mensibus tricenos; cæteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem signat, quum dicit:

— *Fanni centusisque misellos.*

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium scriptores, quod putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris statutos. centum enim æris Fannius constituit, sicuti suprâ dixi, festis quibusdam diebus, eosque ipsos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in singulos dies sumtus inclusit intra æris aliàs tricenos, aliàs denos. Lex deinde Licinia rogata est; quæ quum certis diebus, sicuti Fannia, centenos æris impendi permisisset, nuptiis ducenos indulset; cæterisque diebus statuit æris tricenos; quum & carnis aridæ & falsamenti certa pondera in singulos dies constituerit: si quicquam esset natum è terra, vite, arbore; promiscè atque indefinitè largita est. Hujus legis Lævius poëta meminit in Erotopægniis. Verba Lævii hæc sunt, quibus significat hædum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnamque ita, ut lex Licinia sanxisset, pomis oleribusque instructam.

Lex Licinia, inquit, introducitur:

Lux liquida hædo redditur.

Lucilius quoque legis istius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licini.* Postea L. Sulla dictator, quum legibus

gibus istis situ atque senio oblitteratis plerique in patri-
 moniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque
 suam prandiorum gurgitibus prolussent, legem ad po-
 pulum tulit, qua cautum est ut kalendis, idibus, nonis-
 que, diebus ludorum, & feriis quibusdam sollempnibus
 festertios tricenos in cœnam insumere jus potestasque es-
 set; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ter-
 nos. Præter has leges Æmiliam quoque legem inveni-
 mus; qua lege non sumtus cœnarum, sed ciborum ge-
 nus & modus præfinitus est. Lex deinde Antia præter
 sumtum æris id etiam sanxit, ut, qui magistratus esset,
 magistratumve capturus esset, ne quò ad cœnam, nisi
 ad certas personas, itaret. Postremò lex Julia ad po-
 pulum pervenit Cæsare Augusto imperante: qua pro-
 festis quidem diebus ducenti finiuntur; kalendis, idibus,
 nonis, & aliis quibusdam festivis trecenti; nuptiis au-
 tem & repotiis H s. mille. Esse etiam dicit Capito A-
 tejus edictum, Divine Augusti, an Tiberii Cæsaris,
 non satis commemini: quo edicto per dierum varias sol-
 lemnitates à trecentis H s. adusque duo milia sumtus
 cœnarum propagatus est; ut his saltem finibus luxuriæ
 effervescentis æstus coerceretur.

C A P. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino sermone, sicut in Græco, alii ἀναλογίαν
 sequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία
 est similitum similis declinatio, quam quidem Latine
 proportionem vocant. Ἀνωμαλία est inæqualitas decli-
 nationum consuetudinem sequens. Duo autem Græci
 Grammatici illustres Aristarchus & Crates summa ope,
 ille Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenfitavit. M. Varro-
 nis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam
 esse observacionem similitum docet, inque omnibus præ-

nè verbis consuetudinem dominari ostendit. *Sicuti quum dicimus, inquit, lupus lupi, probus probi, & lepus leporis: item paro paravi, lavo lavi, pungo pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. quumque, inquit, à cæno & prandeo & potō, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & ab adstringor tamen & extergeor & lavor, adstrinxi & extersi & lavi dicimus. item quum dicamus ab Osco, Tusco, Graco; Oscè, Tuscè, Gracè: à Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus, item à probus probè, à doctus doctè, sed à rarus non dicitur rarè, sed alii rarò dicunt, alii rarenter. Idem M. Varro in eodem libro. Senior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: assentior tamen fere omnes dicunt. Sissenna unus assenio in senatu dicebat: & eum postea multi secuti neque tamen vincere consuetudinem potuerunt. sed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rursus pro ἀναλογία.*

C A P. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philosophi de generibus colorum, vocabulisque eorum Gracis & Latinis: atque inibi color spadix cuiusmodi sit.

Favorinus philosophus, quum ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum viseret, voluit me quoque ad eum secum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem plerisque viris doctis præsentibus sermones de coloribus vocabulisque eorum agitentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Favorinus, in sensibus oculorum, quàm in verbis vocibusque colorum discrimina. nam, ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti & rufi & virides colores singula quidem vocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quàm

in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem ap-
 pellatus est: sed quum aliter rubeat ignis, aliter san-
 guis, aliter ostrum, aliter crocum; has singulas rufi
 varietates Latina oratio singulis propriisque vocabulis
 non demonstrat, omniaque ista significat una ruboris ap-
 pellatione, quum tamen ex ipsis rebus vocabula colo-
 rum mutuetur, & igneum aliquid dicit & flammeum &
 sanguineum & croceum & ostrinum & aureum. Russus
 enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque
 proprietates ejus omnes declarant, ξανθός autem &
 ἔρυθρός & πυρρός & φοινίξ habere quasdam distantias co-
 loris rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes,
 vel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad
 Favorinum; Non inficias, inquit, imus, quin lingua
 Græca, quam tu videre legisse, prolixior fusiorque sit,
 quàm nostra. sed in iis tamen coloribus, quibus modò L. 1. c. 14.
 dixisti, denominandis, non proinde inopes sumus, ut
 tibi videmur. non enim hæc sunt sola vocabula rufum
 colorem demonstrantia, quæ tu modò dixisti, *ruffus* &
ruber; sed alia quoque habemus plura, quàm quæ pro-
 ducta abste Græca sunt: fulvus enim & flavus & rubi-
 dus & phœniceus & rutilus & luteus & spadix appella-
 tiones sunt rufi coloris, aut acuentes eum quasi incen-
 dentes, aut cum colore viridi miscentes, aut nigro in-
 fuscantes, aut virenti sensim albo illuminantes, nam
 phœniceus, quem tu Græcè φοινικόν dixisti, noster est,
 & rutilus, & spadix phœnicei σπιδίον, qui factus
 Græcè noster est. exuberantiam splendoremque si-
 gnificat ruboris; quales sunt fructus palmæ arboris
 non admodum sole incocti, unde spadicis & phœni-
 cei nomen est. spadica enim Dorici vocant avulsum
 è palma termitem cum fructu. fulvus autem videtur
 de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in
 aliis plus rufi habere: sicut poëta verborum dili-
 gentissimus, *fulvam aquilam* dicit & *jaspidem*, *fulvos*
galeros,

galeros, *fulvum aurum*, & *arenam fulvam*, & *fulvum leonem*. sic Q. Ennius in annalibus *ere fulvo* dixit. *flavus* contra videtur ex viridi & rufo & albo concretus, sic *flaventes coma*, &, quod mirari quosdam video, *frondes olearum* à Virgilio dicuntur *flavae*. sic multo antè Pacuvius *aquam flavam* dixit, & *flavum pulverem*. cujus verus, quoniam sunt jucundissimi, libens commemini:

*Cedo tamen pedem lymphis flavis: flavum ut pulverem
Manibus isdem, quibus Ulysi sæpè permulsi, abluam;
Lasitudinemque minuum manuum mollitudine.*

Rubidus autem est rufus atrior & nigrore multo mixtus: *luteus* contra rufus color est delutior; unde ei quoque nomen esse factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine, species rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus ab illis, quam à nobis vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, colorem equi significare viridem volens, *cæruleum* magis dicere equum quàm *glaucum*: sed maluit verbo uti notiore Græco, quàm inusitato Latino. Nostris autem Latinis veteribus *cæsia* dicta est, quæ à Græcis *γλαυκῶπις*, ut Nigidius ait, de colore cæli, quasi *cælia*. Postquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus scientiam rerum uberem, verborumque ejus elegantiam exosculatus, Absque te, inquit, uno forsitan lingua profectò Græca longè anteisset: sed tu, mi Fronto, quod in versu Homericò est, id facis;

Καὶ νύκτω ἔπ' ἀρετῇ ἀμφήρισον ἔθηκεας.

Sed quum omnia libens audivi, quæ peritissimè dixisti, tum maximè quòd varietatem flavi coloris enarrasti, fecistisque ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amoenissima, quæ minimè intelligebam:

Verrunt extemplò placidè mare marmore flavo,

Cæruleum spumat mare conferta rate pulsum.

non enim videbatur *cæruleum* mare cum *marmore flavo* convenire. Sed quum sit ita ut dixisti, *flavus* color viri-

di & albo mixtus, pulcherrimè profus spumas virentis maris flavum marmor appellavit.

C A P. XXVII.

Quid T. Castricius existimaverit super Sallustii verbis & Demosthenis; quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium.

Verba sunt hæc gravia atque illustria de rege Philippo Demosthenis: *ἑώρων δὲ αὐτὸν Φιλιππῶν, πρὸς ὃν ἡμῶν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ διωασείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατακότα, τὴν χεῖρα, τὸ στέλθρον πεπηρωμένον, πᾶν ὃ, πᾶν βεληθῆ μέρθρον ἢ τύχη τῆ σωμαθῆ παρελέσθαι, τῆτο περιέμνον, ὡσεὶ τὸ λοιπὸν μὲν πρῆς καὶ δέξης ζῆω.* Hæc æmulari volens Sallustius de Sertorio duce in historiis ita scripsit: *Magna gloria tribunus militum in Hispania T. Didio imperatore, magno usu, bello Marsico, paratu militum & armorum fuit: multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorum celata sunt: que eminus facie sua ostentabat, aliquot advorsis cicatricibus & effosso oculo. quo ille dehonestamento corporis maxime latabatur: neque illis anxius, quia reliqua gloriosius retinebat.* De utriusque his verbis T. Castricius quum pensitaret, Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ est dehonestamento corporis lætari? siquidem lætitia dicitur exsultatio quædam animi cum gaudio efferventiore rerum expetitarum. quanto illud sincerius & humanis magis rationibus conveniens? πᾶν ὃ, πᾶν βεληθῆ μέρθρον, ἢ τύχη τῆ σωμαθῆ παρελέσθαι, τῆτο περιέμνον. Quibus verbis, inquit, ostenditur Philippus non, ut Sertorius, corporis dehonestamento lætus, quod est, inquit, insolens & immodicum; sed, præ studio laudis & honoris, jacturarum damnorumque corporis contemptor, qui singulos artus suos fortunæ

tunæ producendos daret quæstu atque compendio gloriarum.

C A P. XXVIII.

Non esse compertum cui deo rem divinam fieri oporteat quum terra movet.

Quænam esse causa videatur, quamobrem terræ tremores fiant, non modò his communibus hominum sensibus opinionibusque compertum non est, sed ne inter physicas quidem philosophias satis constitit, ventorumne vi accidant specus hiatusque terræ subeuntium, an aquarum subter in terrarum cavis undantium fluctibus pulsibusque, ita uti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum *Ἐννοργαῖον καὶ σελήνηον* appellaverunt, an cuius aliæ rei causa, alteriusve dei vi ac numine, nondum etiam, sicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in constituendis religionibus, atque in diis immortalibus animadvertendis, castissimi cautissimique, ubi terram movisse senserant, nunciatumve erat, ferias ejus rei causa edicto imperabant; sed dei nomen, ita uti solet, cui servari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant; ne, alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem opus esset, hostiam, *SI. DEO. SI. DEAE.* immolabat. idque ita ex decreto pontificum observatum esse M. Varro dicit: quoniam & qua vi & per quem deorum dearumve terra tremere incertum esset. sed de Lunæ motibus solisque defectibus, non minus in ejus rei causa reperienda sese exercuerunt. quippe M. Cato, vir in cognoscendis rebus multi studii, incerta tamen & incuriosa super ea re opinatus est. Verba Catonis ex Originum quarto hæc sunt: *Non libet scribere quod in tabula*

apud

apud pontificem maximum est, quotiens annona cara, quotiens Luna aut Solis lumini caligo aut quid obstiterit. usque adeo parvificet rationes veras Solis & Lunæ deficientium vel scire vel dicere.

C A P. XXIX.

Apologus Æsopi Phrygiæ memoratu non inutilis.

Æsopus ille è Phrygia fabulator haud immeritò sapiens existimatus est; quum quæ utilia monitu suaque erant, non severè, non imperiosè præcepit & censuit, ut philosophis mos est, sed festivos delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animadversas, in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepidè atque jucunde præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, haud unquam in alio, sed in semet ipso habendam. Avicula, inquit, est parva. nomen est cassita. habitat nidulaturque in segetibus, id ferme temporis, ut appetit messis, pullis jam jam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè congesserat tempestiviores. propterea frumentis flavescens pulli etiam tunc involucre erant. Quum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut, siquid ibi rei novæ fieret dicereturve, animadverterent; idque uti sibi, ubi redisset, nunciarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat: & Videsne, inquit, hæc ematuruisse, & manus jam postulare? iccirco die crastini, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, discessit. atque, ubi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem ut statim jam properet, atque alium in locum sese adsportet: nam dominus, inquiunt, misit qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant & metant.

mater

mater jubet eos à metu otiosos esse. si enim dominus, inquit, messem ad amicos rejicit, crastino seges non metetur. neque necesse est, hodie uti vos auferam. die igitur postero mater in pabulum volat. dominus, quos rogaverat, operitur. sol fervit, & fit nihil: & amici nulli erant. tum ille rursus ad filium, Amici isti, inquit, magnam partem cessatores sunt, quàm potius imus, & cognatos affinesque & vicinos nostros oramus, ut assint cras tempori ad metendum? itidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. mater hortatur ut tum quoque sine metu ac sine cura sint: cognatos affinesque nullos ferme tam esse obsequibiles, ut ad laborem capessendum nihil contentur, & statim dicto obediant. vos modò, inquit, advertite, si modò quid denuò dicitur. Alia luce orta avis in pastum profecta est. cognati & affines operam quam dare rogati sunt supersederunt. ad postremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas, unam egomet mihi & tu tibi capies alteram; & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id ubi ex pullis dixisse dominum mater audivit; Tempus, inquit, est ceden- di & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. in ipso enim jam vertitur, cuja est res; non in alio, unde petitur. atque ita cassita nidum migravit. se- ges à domino demessa est. Hæc quidem est Æsopi fabu- la de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. sed quid aliud sanctiores libri philoso- phorum monent, quàm ut in nobis tantùm ipsis ni- tamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt, neque pro nostris neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius in satiris scitè admodum & venustè versibus quadra- tis composuit: quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium esse her- clè puto.

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm ;
Néquid expectes amicos , quod tute agere possies.

C A P. XXX.

Quid observatum sit in undarum motibus , qui in mari alio
atque alio modo fiunt , Austris flantibus Aquilonibusque.

Hoc sæpenumero in undarum motu observatum est,
quas Aquilones venti , quique ex eadem cœli re-
gione aër fluit , quasve faciunt in mari Austri atque A-
frici. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & crebris-
simi excitantur , simul ac ventus posuit , sternuntur &
conflaccescunt ; & mox fluctus esse desinunt. at non i-
dem fit flante Austro vel Africo : quibus jam nihil spi-
rantibus undæ tamen factæ diutius tument , & à vento
quidem jamdudum tranquillæ sunt ; sed mare est etiam
atque etiam undabundum. Ejus rei causa esse conjecta-
tur , quòd venti à septentrionibus ex altiore cœli parte
in mare incidentes deorsum in aquarum profunda quasi
præcipites deferuntur , undasque faciunt non prorsus
impulsas , sed vi intus commotas , quæ tantisper erutæ
volvuntur , dum illius infusi desuper spiritus vis manet.
Austri verò & Africi ad meridianum orbis circulum at-
que ad partem axis infimam depressi , inferiores & hu-
miles , per suprema æquoris euntes protrudunt magis
fluctus quàm eruunt : & idcirco non desuper læsæ , sed
propulsæ in adversum aquæ etiam desistente flatu reti-
nent aliquantisper de pristino pulsu impetum. id autem
ipsum , quod dicimus , ex illis quoque Homericis ver-
sibus , si quis non incuriosè legat , admniculari potest :
nam de Austri flatibus ita scripsit ;

Ἐνθα νότος πάντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὤθει.

Contrà autem de Borea , quem Aquilonem appellamus ,
alio dicit modo ;

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κύμα κλυθιδαν.

ab Aquilonibus enim, qui alti supernique sunt, fluctus excitatos quasi per prona volvi dicit: ab Austris autem iis, qui humiliores sunt, majore vi quadam propelli rursus atque subjici. id enim significat verbum *λάαν ὠθεῖ*; sicut in alio loco *λάαν ἄνω ὠθεῖ*. Id quoque à peritissimis rerum philosophis observatum est, Austris spirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obscurius atriusque: cujus rei causam, quum Aristotelis libros problematum percerpimus, notavi. *Cur Austro spirante mare cæruleum fiat; Aquilone obscurius atriusque? An propterea quoddam Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius est, atrum esse videtur?*

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quæsitum ac tractatum, quam ob causam Sallustius avaritiam dixerit non animum modo virilem, sed corpus quoque ipsum effeminare.

Ieme jam discedente apud balneas Sitas in area sub calido sole cum Favorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustii, quem in manu amici conspectum legi jusserat. quumque hæc verba ex eo libro lecta essent; *Avaritia pecunie studium habet, quam nemo sapiens concupivit. ea quasi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effeminat: semper infinita & insatiabilis est: neque copia neque inopia minuitur.* Tum Favorinus me adspiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim istuc sit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor ferme assequi. sed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longè